

Έποχης έκεινης: δ Κανάρης και δ Κολοκοτρώνης.

Ο Καποδίστριας βρήκε μιάν Έλλαδα χωρίς καθορισμένα σύνορα που κινδύνευαν μάλιστα να χαραχθούν κατά τρόπο τόσον αποτνικτικό, ώστε να καθιστούν προβληματική τη βιωσιμότητά της. Γι' αυτό ή εύρυτερη χάραξή τους αποτέλεσε διμέσως τὴν πρώτη του και κύρια του φροντίδα. Δὲν ξέρω πόσοι ἀξιολογοῦσαν τότε τὰ ἐκκρεμῆ προβλήματα μὲ τὰ ἴδια μέτρα και πόσοι ἦταν διατεθειμένοι να υποτάξουν τὰ δικά τους μερικάτερα προβλήματα στὸ μέγια αὐτὸν ἔθνικὸ θέμα, που μὲ ἀπαράμιλλη σύνεση διαχειρίσθηκε ὡς τὴ μέρα τοῦ θανάτου του.

Ο Καποδίστριας σὰν ὑπεύθυνος ἡγέτης δὲν μποροῦσε να παρακολουθήσῃ τὶς στενόκαρδες σκέψεις και τὶς ἔριδες στὶς δποῖες δυστυχῶς δὲ μετεῖχαν τότε μόνο οἱ λίγοι ἀπὸ δοσους εἶχαν γνώμη γιὰ τὰ

κοινά. Ἀφιέρωσε τὸ χρόνο του καὶ τὴ σκέψη του στὰ μεγάλα καὶ παραμέρισε τὰ μικρά. Κατὰ τὰ τέσσερα σχεδὸν χρόνια, ποὺ κυβέρνησε τὸν τόπο, δὲν ἔπαιψε νὰ ἀγωνίζεται γιὰ νὰ μεγαλώσῃ τὸν ἐλληνικὸ χῶρο, νὰ διασφαλίσῃ τὰ ἀδιαμόρφωτα ἀκόμα σύνορα. Ἀγωνίζεται νὰ συγκροτήσῃ τακτικὸ πειθαρχημένο στρατὸ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν αἰγλὴ ποὺ χρειάζεται γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς του. Ἀγωνίζεται νὰ περιστείλῃ τὴν πειρατεία καὶ τὴ ληστεία, ποὺ καλὰ καλὰ ἀρκετοὶ τῆς ἐποχῆς δὲ φαίνεται νὰ τὴ διακρίνανε ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας. Ἀγωνίζεται νὰ φτιάξῃ ἔνα ύποτυπῶδες φορολογικὸ σύστημα. Ἀγωνίζεται νὰ μορφώσῃ νέους, ποὺ θὰ γίνουν οἱ πρῶτοι ύπαλληλοι τῆς Διοικήσεως, νὰ καθιοδηγήσῃ ἀγρότες καὶ ἐργάτες, νὰ τοὺς διδάξῃ νέες τέχνες καὶ νέους τρόπους καλλιέργειας. Καὶ ἐνῶ ἀφιέρωνε σὲ ἔνα τόσο πολύπλευρο δημιουργικὸ ἔργο τὶς δυνάμεις του, σιγὰ σιγὰ κατασκεύαζαν, αὐτοὶ ποὺ δὲν καταλάβαι-

ναν ἢ δὲν ἤθελαν νὰ καταλάβουν τὴ σημασία τοῦ ἔργου του, τὴν εἰκόνα του ὡς Τυράννου.

Εἶναι νὰ ἀπορῇ κανεὶς ἀπὸ ποῦ αὐτὸς τὸ μίσος τροφοδοτήθηκε. Διότι ὁ Καποδίστριας, ἀναγνωρίζοντας τὶς ὑπηρεσίες τῶν ἀγωνιστῶν, δσο καὶ ἀν πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τὸν ἔχθρεύονταν, τοὺς συμπεριφερόταν μὲ σεβασμό, ὑπομονὴ καὶ μετριοπάθεια. Τοὺς ἔκανε, δπως θὰ λέγαμε σήμερα, πολλὲς παραχωρήσεις. Γίνονταν ἀτεγκτος μόνο ἐκεῖ δπου ἡ ὑποχώρηση θὰ σήμαινε σοβαρὴ βλάβη τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Προτίμησε αὐτὴ τὴν ἥπια καὶ ἐπίμοχθη πολιτική, γιατὶ πίστευε πῶς στὸ τέλος θὰ τιθάσευε τοὺς περισσότερους καὶ θὰ μποροῦσε νὰ ἀφιερωθῇ δλόκληρος στὴ σύνταξη καὶ δργάνωση τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας.

Γιὰ τὴν κατάσταση αὐτή, τὴν κύρια εὐθύνη δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν ἐπιφρίψωμε στὸν

ἀπλὸ λαό, διότι τὰ πολιτικά του ἐνδιαφέροντα ἦταν ἀκόμα ἐλαττωμένα καὶ ἡ ἔξαρτησή του ἀπὸ τοὺς μορφωμένους, τοὺς δημογέροντες καὶ γενικὰ τοὺς προκόπιτους μεγάλη.

‘Ο ραγιαδισμὸς τεσσάρων σχεδὸν αἰώνων εἶναι ἔνας ἴός, ποὺ δὲν ἀποβάλλεται εὔκολα. Καί, καθὼς ἔέρομε, ἔχει δὲ ραγιαδισμὸς δύο δύψεις, τὴν εὐτέλεια μπρὸς στὸν κρατοῦντα καὶ τὴν δυσπιστία, σχεδὸν τὴν ἔχθρα, ἀπέναντι σὲ κάθε ἔξουσία. Κάποτε, τὴν εὐτέλεια τὴν ἀντικαθιστᾶ τὸ ἀντίθετό της, τὸ πνεῦμα τῆς ἀνυποταγῆς, τῆς ἀνταρσίας. Ἡ δυσπιστία πάλι, αὐτή, ἀντιθέτως, συνεχίζεται ἀναλλοίωτη εἴτε τὸ Κράτος εἶναι κράτος βίας εἴτε εἶναι κράτος δικαίου.

‘Απὸ αὐτοὺς δύμως ποὺ μποροῦσαν νὰ ἔχουν τότε αὐτοδύναμη γνώμη καὶ κύρος μόνο δρισμένοι ἀντιμάχονταν φανερὰ τὸν Καποδίστρια, ίδίως οἱ ‘Υδραιῖοι καὶ μερι-

Χοι Μανιάτες. Παρὰ ταῦτα, τὸ δούλεμα τῶν ἀφελῶν, ἀπὸ πολλοὺς μάλιστα καλα- μαράδες τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τὸν τότε Τύπο, μὲ κάθε εἰδους ψέματα καὶ συκοφαντίες, ἄρκεσε γιὰ νὰ δημιουργηθῇ ἔνα κλίμα, ποὺ καὶ ἀν δὲν σταματοῦσε τὸν Κυβερνή- τη στὸ ἔργο του, πάντως τοῦ στεκόταν τὸ πιὸ οοβαρὸ ἐπόδιο.

Είναι φυσικὸ καὶ δίκαιο, ἐλεύθεροι ἀνθρωποι καὶ πρὸ παντὸς ἔκεινοι ποὺ πολέμησαν γιὰ νὰ κατακτήσουν τὴν ἐλευθερία τους, νὰ θέλουν νὰ ἔχουν γνώμη γιὰ τὰ κοινά, νὰ θέλουν νὰ μετέχουν στὴ διαμόρφωση τῆς πολιτειακῆς βιούλησης καὶ νὰ μποροῦν ἐλεύθερα νὰ προβάλλουν τὶς ἀπόψεις τους. Αὐτὲς οἱ ἀξιώσεις είναι συμφυεῖς μὲ τὴν ἔννοια τῆς Δημοκρατίας, τῆς δποίας τὶς βασικὲς ἀρχὲς πολλοὶ τότε γνωρίζανε ἀπὸ τὸ ἀμερικανικὸ Σύνταγμα καὶ τὰ Συντάγματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης. 'Ο Καποδίστριας δὲν ἦταν ἀντίθετος πρὸς τὶς ἀρχὲς αὐτές. 'Η πολιτικὴ

τού στὰ δύο ἐλβετικὰ καντόνια καὶ τὰ Συντάγματά τους, ποὺ Ἰσως αὐτὸς συνέταξε καὶ ἀσφαλῶς συνέταξε, τὸ ἀποδείχνει. "Ἡξερε δὲ οὗτε ἡ Δημοκρατία οὔτε δ δημοκρατικὸς διάλογος εἶναι αὐτὰ καθ' ἔαυτὰ κακά. Κακὰ εἶναι ἡ ὑπερβολή, ἡ ἀμετρούμενη, ἡ δξύτητα, ἡ ἀρνητικότητα, ἡ ὑποκατάσταση τῆς πειθοῦς ποὺ κατορθώνεται μὲ τὴ λογικὴ ἀπὸ τὴ διέγερση τῶν παθῶν ποὺ κατορθώνεται μὲ τὴ δημαγωγικὴ συκοφαντία. Καὶ δυστυχῶς ἔτοι πολεμήθηκε δ Καποδίστριας. Δὲν μπόρεσε νὰ ἀποτελέσῃ οὔτε αὐτὸς ἔξαιρεση στὴν πικρὴν ἴστορία τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς δὲλων τῶν ἐποχῶν, παρ' ὅλον δὲ έκρινόταν ἀκόμη τότε ἡ τύχη τῆς μόλις ἐλευθερωμένης Πατρίδας.

Μπροστὰ σὲ αὐτὴ τὴ χτυπητὴ διαστρέβλωση τοῦ νοήματος τῆς ἐσωτερικῆς του πολιτικῆς, ποὺ γινόταν, ἀπὸ ἄλλους σκόπιμα, γιατὶ ἥταν σὲ θέση νὰ τὴν ἐκτιμήσουν, καὶ ἀπὸ ἄλλους ἀπὸ ἔλλειψη στοι-

χειρόδους πολιτικής σκέψης, άναγκάζεται νὰ καταλήξῃ κανεὶς στὴ διαπίστωση ὅτι ἀκόμα καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐκλέξανε Κυβερνήτη, δὲν τὸν ἐκλέξανε γιὰ νὰ ἀσκήσῃ αὐτὸς τὴν ἔξουσία. Τὸν θέλανε περισσότερο ως δργανο δικῶν τους ἐπιδιώξεων, ως γέφυρα γιὰ νὰ ἀνεβοῦν αὐτοὶ στὴν ἔξουσία. "Ετοι μόνο ἐξηγεῖται αὐτῇ ἡ ραγδαία ἐξέλιξη, ποὺ τὸν λαοπρόβλητο Κυβερνήτη, τὸν μετέβαλε σὲ Τύραννο.

«Λευτερωθήκαμε ἀπὸ τὸν Τοῦρκο γιὰ νὰ μᾶς σκλαβώσῃ ὁ Κορφιάτης κόντες», λέγανε πολλοὶ ἀγωνιστές. "Ἐλεγαν κάτι ἀνάλογα, περιέργως, καὶ ὁ ἀπληροφόρητος Κοραῆς, καὶ ὁ Μαχρυγιάννης, ποὺ δίκαια μὲν τὸν ὑπερυψώσανε οἱ λογοτέχνες τοῦ καιροῦ μας, ὅλλὰ ποὺ ως ιστορικὸς εἶναι ἀμφίβολης ἀξίας, διότι τὸ ὡραῖο οἰκόμενό του εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἀντιφάσεις καὶ ἀφελεῖς κρίσεις.

Ἐτοι τὸ ἀστατο τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ δυσχέρεια νὰ διακρίνη ὁ χθεσινὸς οραγιάς τὴ δύναμη τοῦ νόμου τῆς Πολιτείας ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς βίας τοῦ Τυράννου εἶχαν ὡς φυσικὸ ἀποτέλεσμα σὲ λίγους μῆνες νὰ θεριέψουν γύρω ἀπὸ τὸν Κυβερνήτη οἱ σκευωρίες. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμα ποὺ διολογοῦσαν, τουλάχιστον στὰ κρυφά, δτι χωρὶς αὐτὸν θὰ διαλυθῇ ὁ τόπος, φρόντιζαν μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀνακόψουν τὸ ἔργο του.

Δὲν εἶναι δύσκολο, ἀκριβῶς σήμερα καὶ ἐμεῖς, νὰ καταλάβωμε, γιατὶ ὁ "Ἐλληνας, δταν ἀποτίναξε τὸν δθωμανικὸ ζυγό, διψοῦσε γιὰ μιὰ κατάσταση, ποὺ συνήθως δνομάζομε ἐλευθερία, ἀλλὰ ποὺ μόνο κατ' δνομα τῆς μοιάζει. Διψοῦσε, χωρὶς καλὰ καλὰ νὰ τὸ συνειδητοποιῇ, γιὰ ἀνομία, γιὰ ἀναρχία, γιὰ μιὰ κατάσταση ἔκρυθμη, ποὺ ἴκανοποιοῦσε προσωπικὰ πάθη καὶ συμφέροντα, ἀλλὰ ποὺ ἀντιστρατευόταν σὲ κάθε ἐπιταγὴ τῆς φρόνησης καὶ τῆς

λογικής. Ἐπικρατοῦσε στὶς ὡρες ἐκεῖνες
ἔνα στοιχεῖο ἀρνητικότητας, ἀκόμη καὶ
καταστροφῆς, ποὺ εἶχε κιόλας φανερωθῆ¹
τρία χρόνια πρίν, στὸν ἐμφύλιο σπαραγμὸ²
καὶ ἀργότερα στὴν πυρπόληση τοῦ μονα-
δικοῦ καλοῦ πολεμικοῦ μας ἀπὸ τὸ Μια-
ούλη. Μέσα σὲ ἔνα τέτοιο κλίμα κυβερ-
νοῦσε δὲ Καποδίστριας τὴν διαγουμισμένη³
χώρα. "Ολοι ζητοῦσαν ἐλευθερίες, δῆλοι
ζητοῦσαν Σύνταγμα, δῆλοι διεκδικοῦσαν
δικαιώματα, δῆλοι ἀλληλοκατηγοροῦνταν
γιὰ νὰ ἔξοντώσῃ δὲ ἔνας τὸν ἄλλο καὶ, κατ'
οὐσίᾳ μόνο νόμο καὶ τάξη καὶ δικαιοσύνη⁴
δὲν γυρεύανε. Συχνὰ ἀναρωτήθηκα μὴ
καὶ ἀπὸ αὐτούς, ποὺ ἀρνιόντανε τὸν Κα-
ποδίστρια, πραγματικὰ τὸν Καποδίστρια
ἀρνιόντανε ἢ περισσότερο τὴν ἴδεα τοῦ
νόμου καὶ τῆς τάξης - καὶ δις μὴ τὸ
καταλάβαιναν οἱ ἴδιοι. Ἀσφαλῶς ἀγα-
ποῦσαν τὴν Πατρίδα, ἥθελαν μιὰν Ἑλλά-
δα τρανή. Εἶχαν δώσει τὸ αἷμα τοὺς γιὰ
τὴν ἀπελευθέρωσή της, ἀλλὰ δὲν ἥθελαν
Ἑλληνικὸ Κράτος. Δὲν ἥθελαν τὴν ὑπο-

ταρή σε μιά κεντρική έξουσία, έκτος ἀν αύτοί οι ίδιοι γίνονταν ή έξουσία. Τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς.

Σὲ δλη αὐτὴ τὴν κακοδαιμονία, έκτὸς ὅπο τὶς ἐντόπιες ἀθλιότητες, πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι συμβάλλανε καὶ οἱ ξένοι, οἱ ἴσχυροὶ τότε λεγόμενοι προστάτες μας, εἴτε διότι ἥθελαν νὰ βοηθήσουν κατὰ καιροὺς τὸ Σουλτάνο, ύψωνοντας ἐμπόδια στὸ ἔργο τοῦ Κυβερνήτη, εἴτε διότι γιὰ νὰ ὠφεληθῆ ὁ καθένας εἰς βάρος τοῦ ἄλλου, ἀνακάτευναν τοὺς δικούς μας στὶς δολοπλοκίες τους, τονώνοντας τὶς κακίες μας καὶ ἀδυνατίζοντας τὶς ἀρετές μας.

Ἄλλὰ σὲ αὐτὴ τὴν κατηγορία ἐναντίον τῶν ξένων πρέπει νὰ θέσωμε κάποτε ἕνα δριο. Εἶναι πολιά μας συνήθεια νὰ ἐπιρρύπτωμε πάντα σὲ τρίτους τὰ δικά μας ἀμαρτήματα. Οἱ ξένοι στὸ κάτω κάτω, δταν παρεμβαίνανε, ἐκπληρώνανε, σὰν πολίτες τῆς δικῆς των Πολιτείας, τὸ κα-

θῆκον τους. Στήν έποχή μάλιστα τοῦ Καποδίστρια γιὰ τέτοιες παρεμβάσεις, δὲν χρειάζονταν, δπως σήμερα, πολλὰ έπιχρίσματα, πολλὴ ύποκριτικὴ γιὰ νὰ ἐκδηλωθοῦν. Δὲν χρειάζονταν πολλὲς θεωρητικὲς ἀναπτύξεις γιὰ νὰ δικαιολογηθῇ μιὰ παρέμβαση. Γιατὶ λοιπὸν καταλογίζομε εὐθύνες μόνο σ' αὐτοὺς ἥ καὶ κυρίως σ' αὐτούς, ἐνῷ κυρίως ύπεύθυνοι εἴμαστε ἡμεῖς; Δικοί μας πολέμησαν τὸν Καποδίστρια. Δικός μας τὸν χτύπησε. Στήν περίπτωσή του, ἀλλωστε, οἱ μὲν Ρῶσοι δὲν τὸν ύπονομεύανε, χωρὶς διόλου αὐτὸν νὰ ἀποδοθῇ σὲ μιὰν ἴδιαίτερη εὔνοια εἴτε τῶν Ρώσων πρὸς τὸν Καποδίστρια εἴτε τοῦ Καποδίστρια πρὸς τοὺς Ρώσους. Οἱ Γάλλοι, μόνο μετὰ τὴν πτώση τῶν Βουρβώνων, τὸ 1830, φανῆκαν, ἀλλὰ ἄτονα, νὰ παρακολουθοῦν τοὺς Βρεταννούς, οἱ δποῖοι καὶ αὐτοί, ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κάνιγγ, ἔδειξαν δυσπιστία ἀκόμα καὶ ἔχθροτητα πρὸς τὸν Καποδίστρια, ἀν καὶ ὁ ναύαρχος Χάμιλτον, ὁ ἴδιος, εἶχε ἐγκρί-

νεύ τὴν ἐκλογή του. Πρέπει ἐπίσης νὰ σημειωθῇ ότι πολλὲς ἐκδηλώσεις ἐναντίον τοῦ Καποδίστρια, δὲν προέρχονταν τόσο ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς Κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, δοῦ ἀπὸ ἀνεύθυνες καὶ προσωρινὲς πρωτοβουλίες τῶν ἀντιπροσώπων τους.

"Ἐτοι, βαλλόμενος ἀπὸ παντοῦ, ἀπὸ παντοῦ κυκλωμένος, ἔνας μοναχικὸς ἐλεύθερος πολιορκημένος, ὕστερα ἀπὸ μιὰ μαρτυρικὴ ζωὴ τεσσάρων σχεδὸν ἑτῶν, κατὰ τὰ δποῖα ἀγόγγυστα, δοκίμασε τόσες πικρίες καὶ δέχτηκε τόσες ἐπιθέσεις, δ Καποδίστριας δολοφονήθηκε τὴν 27η Σεπτεμβρίου 1831, τὴν ὡρα ποὺ πήγαινε νὰ ἐκκλησιασθῇ στὸν "Αγιο Σπυρίδωνα τοῦ Ναυπλίου.

Παρ' ὅλη ὅμως τὴν ζοφερὴ εἰκόνα, ποὺ παρουσιάζει ἡ ὡρα ἐκείνη, δὲν θὰ ἥταν δίκαιο νὰ λεχθῇ ότι τὸ φόνο τοῦ Καποδίστρια τὸν ἐπιδιώξανε καὶ τὸν προμελετή-